



SZIGETHY GÁBOR (1942) Budapest

SZIGETHY GÁBOR

Lapszemle XXXI.

Kiskamasz koromban, a 20. század ötvenes éveinek első felében, a budai Szabadság filmszínházban tanultam meg szovjet háborús filmeket bámulva (*A sztálingrádi csata, Csapajev, Örs a hegyekben*) érteni az összetett magyar szó igazi jelentését: *pergőtűz*. 1956. november 5-én éjszaka aztán át is éltem: a szovjet páncélosok tíz órától éjfél utáni szünet nélküli pergőtűzet zúdítottak a Móricz Zsigmond körteret védő forradalmár szabadságharcosok utcakövekből, homokzsákokból épített, hevenyészett állásaira. Idegen városban, kormosötét éjszaka, ismeretlen tűzerejű és elhelyezkedésű ellenséggel harcolva: féltek a szovjet katonák. Folyamatosan, megállás nélkül dörögtek a harcokcsik ágyúi, idegtépően kattogtak a gépfegyverek, a tankok újra és újra, ész nélkül, vaktában körbe-körbelöttek a teret, miközben a sötétben saját, riadtan a tankok mellé húzódo katonáikat gázolták halálra. Remegett a föld, megmozdultak a házfalak, a pincékben megrettenten egymáshoz bújtak az emberek.

Évtizedekkel később került kezembe az Igazság című hetilap 1946. augusztus 30-án megjelent példányának gyűrött maradéka. A Független Kisgazdapárt hírforrásának első oldalán hatalmas betűkkel virít a vezércikk címe: *Pergőtűzben*.

Háborúban frontvonalra vezényelt katonák lövöldöznek pillanatnyi szünet nélkül, békeidőben okos, okatlan vagy gazember politikusok.

A pergőtűz azt jelenti: *Nincs kegyelem!*

A kalandos életű politikus, újságíró Parragi György, aki 1946. március 21. óta az Igazság főszerkesztője, haditudósítóként szemrevételezi 1946. augusztus 30-án a politikai háborúban szemben állók hadállásait. „A Független Kisgazdapárt ellen egy hét óta koncentrikus támadások indultak meg a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt balszárnya részéről. A legújabb pergőtűzre Rákosi Mátyás kecskeméti beszéde adta meg a jelet, és azóta minden munkaspárti gyűlésen, a sajtóban a szónokok, közírók mind-mind rajvonalba fejlődnek, hogy részt vegyenek a kisgazdapárti állások ellen indított pergőtűzben.”

A *legújabb pergőtűz* valójában nem augusztusban kezdődött. *Ez a harc lesz a végső!* – Rákosi

Mátyás már tavasszal, március 24-én, a Magyar Kommunista Párt párfunkcionáriusainak I. országos értekezletén harci riadót fűjt. „Követeljük azoknak a kisgazdáknak kizárását, akik a Kisgazdapárt jobbszárnyán a reakciót képviselik, mert sem a Kommunista Párt, sem a demokráciának baloldali szárnya nem lehet koalícióban reakciós elemekkel.”

Demokráciában koalíciós pártok demokratikus vitájában szokatlan hangütés: *követeljük* a reakciós kisgazda párttagok eltávolítását. Szitokszó, varázsszó: *reakciós* – mindenki, akit a kommunisták annak minősítenek. Július 24-én, a miskolci nagygyűlésen Rákosi már nem csupán a reakciós kisgazdák eltávolítását követeli; a Független Kisgazdapártot tekinteli elsőszámú közellenségnek: „a Kisgazdapárt szónoki emelvényét nem a békesség, hanem pontosan annak ellenkezője hirdetésére használják fel. Ezek az elemek kezdenek a demokráciára közveszélyt jelenteni.”

Több mint elgondolkodtató: Rákosi és elvtársai a demokrácia megteremtésének és megtartásának élharcosa szerepében tetszelegnek, miközben vállalt-vallott eszméik, dogmaként tisztelt világnézetük alapján létük első pillanatától kezdve eltökélt céljuk az Istent, hazát, családot tagadó proletárdiktatúra megteremtése. 1946-ban kortársaik közül számosan nem tudták, nem hitték, elképzelni sem tudták, hogy egy hithű bolsevik számára „erkölcsi” kötelesség a végső cél, a proletárdiktatúra megteremtése érdekében reggel, délben, este gátlástalanul hazudni. A kis kopasz gazembernek sem esett nehezére reggel, délben, este a demokrácia fontosságáról prédikálni.

Történelmi tragédia: sokan hittek neki.

Ha 1946. augusztus 30-án olvastam volna Parragi György írását, lehet, hogy elhiszem mindazt, amit állít. Elhiszem, hogy a Kisgazdapárt tag-sága rendíthetetlenül szilárdan áll a párt vezérkara mögött, hogy a vezérkar egységes, és a magyar parasztság tántoríthatatlan híve a Kisgazdapártnak, hiába mesterkednek, ármánykodnak a kommunisták. Elhiszem Parragi Györgynek, hogy reménytelen a kommunisták pergőtűze: a Kisgazdapárt nagyon erős, társadalmi támogatottsága ha-

talmas, és a sorozatos támadásokat visszaverve nem fog összeroppanni. Talán elhiszem, amit Parragi György végső érvként leszögez: azért a Kisgazdapártra zúduló kíméletlen kommunista pergőtűz, mert a Kommunista Párt körül megromlott a hangulat, számtalan párttag hagyta el a pártot, s a közelgő III. kongresszus előtt Rákosi és elvtársai mozgósítani kívánják, harcra szólítják a győzeleméhes pártkatonákat.

Aztán szeptember végén – feltételezem – Parragi György is újragondolta augusztus 30-án megfogalmazott helyzetértékelését. A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusán (1946. szeptember 28. – október 1.) elfogadott *Kiáltvány a magyar néphez* már nem pergőtűz, hanem bombatámadás. „A Kisgazdapárt reakciós jobboldala a népi demokrácia ellenségeinek szolgálatába szegődött, bomlasztja a kormányzat egységét, bénítja a törvényhozás munkáját, megmérgezi a közéletet. A parasztságot el akarja szakítani leghűbb szövetségesétől: a munkásosztálytól; éket akar verni a két munkáspárt közé; a szabad szakszervezetek kivívott jogait akarja csorbítani a nagytőke érdekében. A parasztságot a munkásság ellen akarja kijátszani, hogy kisemmizze mindkettőt. A dolgozók sorainak megbontásával akarja aláaknázni a demokráciát, nyeregbe ültetni a nép ellenségeit. A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa harcba szólítja a magyar népet, munkásokat, parasztokat, haladó értelmiséget a reakció sötét tervei ellen. Le a belső béke megbontóival! Pusztuljanak a nemzeti egység árulói! Ki a nép ellenségeivel a koalícióból!”

Hetvenöt év múltán, s nem 1946 augusztusában olvasom Parragi György írását.

Múltidő pergőtűzben. Parragi György 1946 szeptemberében lett a Kisgazdapárt intézőbizottságának tagja. A kommunisták kongresszusán elfogadott politikai programtól (a termelés és a hitel állami irányítása, a bankok és a külkereskedelem állami ellenőrzése, további államosítások, tervezdálkodás) a Kisgazdapárt határozottan, egyértelműen elhatárolódott. A koalíciós pártok között a viszony elmérgesedett.

A teljes politikai és gazdasági hatalom megszerzését végső célnak tekintő, eszközökben nem válogatva törtető kommunisták új fegyvere a *bolsevik demokráciában* a később finomkodva koncepciók perekként nevezett, cinikusan vállalt aljas jogtiprás. 1947. január 5-én a Szabad Nép leleplező írást közöl a köztársaság ellen szervezett katonai összeesküvésről: ötvenöt személyt már őrizetbe vettek, a hatóságok nyomoznak, a Független Kisgazdapárt felső vezetői is érintettek, név sze-

rint a rendkívül népszerű Kovács Béla főtitkár. Február 5-én Parragi György kilép a Kisgazdapártból. Február 25-én a szovjet megszálló hadsereg különleges egysége letartóztatja, később a Szovjetunióba hurcolja Kovács Bélát. Jóbarátja, Kovács Imre, a Nemzeti Parasztpárt alelnöke tiltakozásul aznap kilép pártjából, 1947 őszén végleg elhagyja szülőhazáját. Parragi György 1947. július 20-án Balogh Istvánnal együtt bejelenti a Független Magyar Demokrata Párt megalakulását. A Kisgazdapártból az összeesküvés per kapcsán kizárnak ötven képviselőt. Nagy Ferenc kisgazdapárti miniszterelnök május 30-án Nyugatra menekül, június 2-án Varga Béla, a nemzetgyűlés kisgazdapárti elnöke távozik Nyugatra. A kommunisták célt értek: a Kisgazdapárt elveszítette abszolút többségét az országgyűlésben.

Parragi György 1947. február 5-én *rádöbbsent* tévedésére: nem a Kommunista Párt körül fogy a levegő – szovjet segítséggel a kisgazdák nyaka körül szorul egyre szorosabbra a hurok. Parragi György elegánsan, időben hagyta el a süllyedő hajót. Új párt, új élet: 1947-ben országgyűlési képviselő, 1948. és 1950. között a Magyar Vasárnap főszerkesztője, 1951. március 15-én Kossuth-díjjal tüntetik ki „a publicisztika terén kifejtett munkásságáért”, 1951. december 14-től 1958. november 26-ig az Elnöki Tanács tagja, 1954 októberében a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnökségi tagja, 1957-től nyugdíjazásáig a Hétfői Hírek főszerkesztője.

Lapozok: *Pillanatképek a hazatérő hadifoglyok fogadtatásáról*. 1946. augusztus: döcögő vonatokon, lepusztult vagonokban jönnek, érkeznek a magyar határra megtörtén, kimerülten, boldogan az évekig szovjet légerekben raboskodó magyar katonák. Ha híre ment egy városban, hogy aznap hadifoglyokat szállító szerelvény érkezik az állomásra, rokonok százai tolongtak a peronon sírva, mosolyogva, reménykedve, hátha...

„Egy ős asszony gyors tempóban osztja a meleg ételt. Nem figyel másra, csak arra, hogy minden fogoly jóllakjon. Éppen a rokkant katonának meri az ízletes levest, mikor feltekint a munkából.

Fiam, fiacskám, Jancsi, te vagy?

Én vagyok, anyám.

Többet már nem szólnak, a rokkant fogoly abbahagyja az evést. Az édesanya keblére öleli a csonka katonát. A fogoly ruháján patakokban ömlik az édesanya könnye.

Már mindenki elment, a kicsiny hadsereg szétoszlott. Csak az édesanya és fia ülnek egy láda tetején. És könnyeznek. És nevetnek.

És imádkoznak, hogy Jancsit, a rokkant katonát hazahozta a messzeségből az Isten.”

Lajtos Árpád vezérkari őrnagy 1944 őszén a német katonai vezetés parancsát megtagadva kivonta a Szent László hadosztály maradványait a tűzvonalból. Néhány évi szovjet lágerélet után érkezett hadifogolyszállító vonattal Budapestre. Első dolga volt felhívni telefonon rég nem látott szerelmét, az országszerte ismert, csillagszemű színésznőt, Dajka Margitot: *Megérkeztem, elnyűtt, rongyos és koszos vagyok. Rendbe hozom magam, tisztálkodom, holnap reggel felkeresem.*

Margitka 1985 őszén a parányi Hajós utcai lakásban arról mesélt – hármásban frissen süttötte lángost uzsonnáztunk –, hogy akkor egész nap sírdogált, és várta boldogan *haza* Árpádot. Várta, hiába. Lajtos Árpád legközelebb 1956 nyarán jelentkezett, miután kiszabadult a börtönből. Budapestre érkezése napján tartóztatta le az államvédelem. A vád: katonai összeesküvés. Az ítélet: tíz év börtön.

Ettük a fokhagymás, ropogós, illatos lángost. Árpád halkán megjegyezte: *Megborotválkozni sem volt időm. Megbilincseltek.*

Lapozok. A *kortárs* és *szemtanú* Kertész Róbert 1946. augusztus 30-án, a hírlap nyolcadik oldalán rövid, indulatos írásban rója fel az illetékeseknek, hogy dr. Szemák Jenő kúriai tanácselnököt B-listázták. *Csak B-listázták!* A nyilas időkben is embernek megmaradt, szintén B-listázott hivatalnokokkal, tisztviselőkkel egy sorban.

Szemák Jenő a nyilas puccs után lett a Kúria elnöke (1944. november 10 – 1945. április), és a Magyar Életrajzi Lexikon III. Kiegészítő kötete szerint 1945 után távozott Nyugatra. Kertész Róbert szerint a mocskos múltú jogászt 1946 augusztusában B-listázták, s ez a *kortárs szemtanút* – okkal, joggal – mérhetetlenül felháborította. A nyilas Kúria elnökét miért csak B-listázták?

Próbálok megfejteni a Magyar Életrajzi Lexikon dodonai időmeghatározását: *1945 után*. Tehát mikor?

1945 áprilisában kitakarodtak az országból a nyilasok, feltételezem, hogy az „Imrédy előtti hajbókolva hajlongó” Szemák Jenő sem várta meg a szovjet csapatok baráti ölelését, mentette az életét, menekült. De ha már Nyugaton volt, a hazai illetékesek miért B-listázták 1946-ban? Mi célja, értelme volt e következmények nélküli intézkedésnek?

Ha viszont Szemák Jenő 1945-ben nem menekült el, ha 1946-ban még jogászként tengettengett itthon, és csak később hagyta el Magyarországot, akkor Kertész Róbert felháborodása érthető: 1946-ban miért *csak* B-listázták a nyilas Kúria elnökét?

Mikor van *1945 után*?

Valamikor (múltbúvár vagyok, nem bűnügyi nyomozó) felébredtek a magyar hatóságok, és „kikérték” az akkor már Nyugatra távozott háborús bűnös Szemák Jenőt, de a nyugati hatalmak – *hídegháború van most a nagyvilágban!* – nem adták ki a kommunista Magyarországnak. A távollétében itthon halálra ítélt Szemák Jenő 1954-ben telepedett le az Amerikai Egyesült Államokban, évtizedekig egy kaliforniai egyetemen tartott jogi előadásokat 1971-ben bekövetkezett haláláig.

Lajtos Árpád 1954-ben már hosszú ideje börtönben raboskodott idehaza. „Kegyelemmel” szabadult 1956 nyarán, 1957 nyarán feleségül vette szerelmét, Dajka Margit Kossuth-díjas színésznőt, és nyugdíjazásáig ablakmosóként dolgozott, műszaki szövegeket fordított, emlékiratát írta Budapesten.

Kovács Bélát a Szovjetunióban huszonöt év börtönre ítélték, embertelen körülmények között „őrítették”, majd 1955-ben az Államvédelmi Hatóság jászberényi börtönébe szállították. Később Budapestre hozták, megtörtén, betegen 1956. április 2-án szabadult, s térhetett haza otthonába. Nagy Imre második kormányában földművelésügyi miniszter (hivatalosan már 1956. október 25-én, valójában november 2-án lett a kormány tevéleges tagja), majd a kormányátalakítást követően november 3-án államminiszter. November 4. után rettegett attól, hogy újra a Szovjetunióba hurcolják. Meghajtotta a fejét. 1958-ban régi hívei és tisztelői országgyűlési képviselőnek választották. Betegen, megtörtén 1959. június 21-én tért meg Teremtőjéhez.

Parragi György írogatott, főszerkesztett, üldögte az Elnöki Tanács értekezletein. A régi kommunista ellenfél, Rákosi Mátyás, a Magyar Dolgozók Pártja első titkára 1955. szeptember 15-én lett az Elnöki Tanács tagja. Az ülések szünetében, kávézgatás, szendvicsmajszolás közben, ha véletlenül egymás mellé sodródtak a büfében, vajon miről beszélgetett Parragi György, a Kossuth-díjas hajdani kispap az újságíró az országrontó kis kopasz gazemberrel?